

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto

Eduskunnan sivistysvaliokunnan asiantuntijakuuleminen 20.2.2025

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta (HE 212/2024 vp)

Lausunnon tiivistelmä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi perusopetuslakia puhelinten ja muiden mobiililaitteiden käytön osalta siten, että puhelimen käyttö oppitunnin aikana sallittaisiin vain tiettyihin laissa säädettyihin tarkoituksiin. Lisäksi koulun olisi annettava tarpeelliset järjestyssäännöt puhelinten ja muiden mobiililaitteiden käytöstä ja säilytyksestä työpäivän aikana.

- *Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää ehdotettujen säännösmuutosten tarkoitusta ja tavoitetta kannatettavana. Puhelinten ja muiden mobiililaitteiden opetukseen, oppimisen tukeen tai terveydenhoitoon liittymättömän käytön kieltäminen oppitunneilla on perusteltua.*
- *Puhelimiin ja muihin mobiililaitteisiin liittyen MLL pitää kuitenkin esityksessä ongelmallisena erityisesti seuraavia asioita: Esityksessä ei ole arvioitu puhelimen ja muiden mobiililaitteiden käyttämisen nykyisten rajoituskeinojen toimivuutta. Ehdotetussa sääntelyssä oppilaiden arkaluontoisten henkilötietojen suojaa (sote-palveluiden asiakastiedot) saatetaan loukata tilanteissa, joissa mobiililaitteen käyttö on perusteltua oppitunnilla. Ehdotettu koulun järjestyssääntelymenettely ennemminkin lisää sääntelyn epävarmuutta kuin selkeyttää sitä. Siitä esitetty lainsäädännös voi johtaa sellaisiin ehdottomiin koulujen järjestyssääntö määräyksiin, joita ei voi pitää perusteluina lasten tarpeiden, hyvinvoinnin ja oikeuksien näkökulmasta.*

Esityksessä ehdotetaan perusopetuslakia muutettavaksi siten, että aluehallintovirastot voisivat ottaa myös oma-aloitteisesti tutkittavaksi, onko perusopetuslaissa tarkoitettu opetus järjestetty lain mukaisesti. Lisäksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset aluehallintovirastojen käytettävissä olevista sanktioista.

- *MLL pitää tärkeänä, että aluehallintovirastoille annetaan oikeus oma-aloitteisesti tutkia, onko opetus järjestetty lainmukaisesti. Aluehallintovirastoille tulee osoittaa tähän riittävät voimavarat.*

Esityksessä ehdotetaan, että liikunnallinen elämäntapa lisätään osaksi esi- ja perusopetuksen tavoitteita.

- *MLL pitää lisäystä periaatteessa kannatettavana, mutta varsin irrallisena nostona esi- ja perusopetuksen tavoitteisiin. MLL esittää, että perusopetuslain tavoitesäännös täydennetään vastaamaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artiklassa määriteltyä lapsen koulutuksen tavoitteita.*

Esityksessä ehdotetaan, että perusopetuslain niin kutsuttu yleinen asetuksenantovaltuutus kumotaan ja samalla perusopetuslaissa asetuksenantovaltuuksia koskevat säännökset päivitetään vastaamaan perustuslain edellyttämiä täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksia. Lakiin ehdotetaan tehtäväksi myös muuta säädöshuoltoa.

- *MLL kannattaa ehdotettuja muutoksia.*

Liikunnallinen elämäntapa esi- ja perusopetuksen tavoitteena (2 §)

Perusopetuslain 2 §:n mukaisiin esi- ja perusopetuksen tavoitteisiin ehdotetaan lisättäväksi liikunnallinen elämäntapa. Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää lisäystä periaatteessa kannatettavana, mutta varsin irrallisena nostona esi- ja perusopetuksen tavoitteisiin. Perusopetuslain tavoitesäännös on niukka ja liikunnallinen elämäntapa saa suhteettoman suuren painoarvon varsinkin, kun tavoitesäännöksestä puuttuu keskeisiä, myös lainsäätäjää velvoittavia, YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artiklassa määriteltyjä opetuksen tavoitteita.

MLL korostaa, että on tärkeä varmistaa perusopetuksessa lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artiklan 1 kappaleen velvoitteiden toteutuminen kokonaisuudessaan. Sopimuskohdan mukaisesti lapsen koulutuksen tulee pyrkiä a) lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen; b) ihmisoikeuksien ja YK:n peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen; c) kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan; d) lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä; e) kunnioituksen edistämiseen elinympäristöä kohtaan. YK:n lapsen oikeuksien komitean viimeisimmissä päätelmissä vuonna 2023 Suomi sai näihin teemoihin liittyviä suosituksia (CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 36 (f)).

Liikunnallisen elämäntavan tukemisen voi katsoa sisältyvän 29 artiklan 1 kappaleen a-kohtaan. Sen sijaan, että nostetaan yksittäinen asia perusopetuslain 2 §:ään, esi- ja perusopetuksen tavoitesäännöstä tulisi muotoilla vastaamaan nykyistä paremmin 29 artiklan 1 kappaleessa asetettuja velvoitteita.

MLL korostaa, että kouluilla on oltava pysyvästi riittäviä resursseja, osaamista ja välineistöä oppilaiden liikunnallisuuden tukemiseen ja keinoja kannustaa erilaisia oppilaita liikunnallisuuteen. On tärkeä kuulla lasten ja nuorten omia toiveita ja tarpeita. MLL pitää välttämättömänä, että liikunnallisen elämäntavan edistämisen yhteydessä varmistetaan opiskeluympäristön turvallisuus myös psyykkisen ja emotionaalisen turvallisuuden osalta mukaan lukien kiusaamisen ja yksinäisyyden ehkäiseminen. Liikunnallista elämäntapaa tukisi koulupäivän rakenteellinen kehittäminen, jossa oppituntien väliin sijoitettaisiin kerhotoimintaa. MLL korostaa myös koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä harrastamisen Suomen mallin merkitystä liikunnallisen elämäntavan edistämisessä. Koulun yhteistyöllä sen ulkopuolisten toimijoiden kanssa, kuten järjestöjen ja seurojen, on tärkeä merkitys liikunnallisen elämäntavan edistämisessä.

MLL toteaa lisäksi, että monet viimeaikaiset lainsäädäntö- ja talousarvioratkaisut heikentävät liikunnallisen elämäntavan edistämistä. Näitä ovat muun muassa liikuntapalvelujen arvonlisäveron korotus, leikkaukset liikuntapaikkarakentamiseen ja järjestöjen avustuksiin, leikkaukset retkeilyinfrastruktuurin rahoitukseen sekä sosiaaliturvan leikkaukset, jotka heikentävät muun muassa vähävaraisten perheiden lasten liikuntaharrastamisen mahdollisuuksia. Kuntien tiukka taloustilanne lisää koulujen lakkautuksia pidentäen koulumatkoja, jolloin koulumatkaliikunta vähenee, kun entistä suurempi osuus koulumatkoista toteutetaan koulukuljetuksin. Liikunnallisen elämäntavan lisääminen esi- ja perusopetuksen tavoitteisiin näyttäytyykin

”koulu hoitaa” -ajattelulta. Päätöksentekijät tekevät ensin toimia, joilla heikennetään liikunnallisen elämäntavan edellytyksiä, ja sitten kouluille ja opettajille annetaan tehtävä sen edistämiseksi.

Opetuksen järjestämisen perusteet

Lapsen edun ensisijaisuus (3 a §)

MLL pitää tärkeänä, että perusopetuslain 3 a §:n säännös lapsen edun ensisijaisuudesta laajennetaan koskemaan myös esiopetusta. Tämä on jäänyt epähuomiossa pois laista. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohta antaa lapselle oikeuden siihen, että hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon kaikissa häntä koskevissa toimissa tai päätöksissä. Lapsen edun käsitteellä on tarkoitus varmistaa sekä kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien tehokas toimeenpano että lapsen kokonaisvaltainen kehitys. YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut, että aikuisen arvio lapsen edusta ei voi ohittaa velvollisuutta kunnioittaa kaikkia ko. sopimuksen mukaisia lapsen oikeuksia (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta)). Lapsen etu saa sisältönsä lapsen oikeuksista, tilanteesta, olosuhteista ja tarpeista ja se tulee määritellä tapauskohtaisesti.

Lapsen oikeuksien komitean mukaan sopimuskohdan ilmaisu ”on otettava” asettaa valtioille vahvan oikeudellisen velvollisuuden ja tarkoittaa sitä, etteivät valtiot voi käyttää harkintaa sen suhteen, arvioidaanko lapsen etu ja annetaanko sille asianmukainen painoarvo ensisijaisesti huomioitavana seikkana kaikissa toteutettavissa toimissa (YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon).

Lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamissa päätelmissä komitea piti myönteisenä, että lapsen etu on sisällytetty lukuisiin lakeihin, mutta oli huolestunut siitä, ettei tätä useinkaan sovelleta johdonmukaisesti. Komitea suosittelee Suomelle, että se takaa lapsen edun periaatteen oikean ja järjestelmällisen soveltamisen kaikilla aloilla, joilla lapsen oikeuksia suojellaan, noudattaen komitean yleiskommenttia lapsen edun ensisijaisuudesta (CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 17).

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön (29 §) - Puhelinten ja muiden mobiililaitteiden käyttö oppitunnin aikana sekä järjestyssääntöjä koskeva säännös puhelinten ja muiden mobiililaitteiden käytöstä ja säilyttämisestä koulun työpäivän aikana

Lainsäädännöllinen vai enemmänkin toimeenpanon ongelma?

MLL korostaa, että on välttämätöntä turvata työ- ja oppimisrauha lapsille ja nuorille koulussa. Tässä tärkeässä roolissa on sen varmistaminen, että puhelimia tai muita mobiililaitteita ei käytetä opetusta ja työrauhaa häiritsevästi oppitunneilla. Nykylainsäädäntö luo siihen jo varsin hyvät edellytykset. Lainsäädännön ohella Opetushallituksen (OPH) valtakunnallinen ohjaus ja koulujen järjestyssäännöt ovat olennaisessa roolissa oppilaiden koulupäivän aikaisen keskittymisen turvaamisessa. OPH on laatinut hyvän ja selkeän ohjeistuksen mobiililaitteiden käytön rajoittamiseen kouluissa ja oppilaitoksissa <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2024/opetushallitus-suosittelee-kannykan-kayton-rajoittamista-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

Esityksessä lähtökohtaolettama lainsäädännön muutostarpeelle on, että nyky-lainsäädännöllä, järjestyssäännöillä ja OPH:n ohjeistuksilla ei kyetä riittävästi puuttumaan puhelinten ja muiden mobiililaitteiden häiritsevään käyttöön koulupäivän aikana. Tämän tueksi ei esitetä näyttöä. Hallituksen esityksessä tuodaan esille, että OKM:n selvityksen mukaan opetuksen järjestäjistä 85,2 % oli rajannut oppilaiden omien puhelinten käyttöä järjestyssäännöillä kaikissa sen alakouluissa. Vastaavasti opetuksen järjestäjistä 87,6 % oli rajannut käyttöä järjestyssäännöillä kaikissa sen yläkouluissa. Kaikki kyselyyn vastanneet opetuksen järjestäjät totesivat sekä ala- että yläkoulujen osalta, että jonkinlaisia rajoituksia järjestyssäännöissä oppilaiden puhelinten käytölle oli tehty tai rajoitukset olivat suunnitteilla.

Hallituksen esityksessä ei tuoda esille tutkimuksia tai selvityksiä siitä, miten tehokasta järjestyssäännöillä rajaaminen on ollut. Tätä voidaan pitää merkittävänä puutteena valmistelussa, sillä ei ole selkeyttä siitä, voidaanko lainsäädännön muutoksilla saada asiassa sellaisia hyötyjä, joita ei olisi jo nyky-lainsäädännöllä ja koulujen järjestyssäännöillä saavutettu. Hallituksen esityksessä ei kyetäkään perustelemaan, onko lainsäädäntöön tosiasiallisesti tarve tehdä muutoksia vai onko kysymys pikemminkin haasteista voimassa olevan lainsäädännön tehokkaassa toimeenpanossa.

Lakiesityksessä puutteita lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta

Vaikka lakiesityksen **tarkoitus ja tavoite ovat kannatettavia**, niin **ongelmana** on, että hallituksen **esityksessä on monia puutteita**, jotka liittyvät lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen sekä perusoikeuksien toteutumiseen. Esitetty perusopetuslain 29.4 § perustuu **ehdottomuuteen ja paktoon**, eikä kapea-alaisuudessaan kykene ottamaan huomioon lasten ja nuorten moninaisia elämäntilanteita, joissa mobiililaitteen käyttö voi poikkeuksellisesti olla tarpeen. Säännösehdotusten mukainen sääntely ei ratkaise ongelmaa, vaan ennemminkin lisää epätietoisuutta ja voi myös johtaa oikeuksien loukkauksiin, esimerkiksi liian kategorisiin ja ehdottomiin koulujen järjestyssääntö määräyksiin puhelinkielloista oppituntien ulkopuolella.

Säännösehdotuksessa (perusopetuslaki 29 §) on mainittu kaksi poikkeusta puhelimen ja muiden mobiililaitteiden käyttökielto oppitunnilla: ”opettajan luvalla oppimistarkoitukseen taikka rehtorin tai opettajan luvalla henkilökohtaiseen terveydenhoitoon”. MLL pitää näitä molempia välttämättöminä poikkeuksina käyttökieltoon.

On myös kohtuutonta, että oppilas (hänen huoltajansa) joutuisi lakiehdotuksen mukaisesti pyytämään lupaa rehtorilta tai opettajalta terveytensä hoitoon, johon sisältyy erityisiä (arkaluonteisia) henkilötietoja. Jos oppilas on tuonut henkilökohtaisen asiansa esimerkiksi kouluterveydenhoitajan, -psykologin tai -kuraattorin tietoisuuteen, sen tulee riittää eikä lapsella tule olla velvollisuutta selvittää terveyteen liittyviä asioitaan opettajalle tai rehtorille.

Säännösehdotuksen perusteluissa todetaan seuraavasti: ”Jos puhelimen tai muun mobiililaitteen käyttö olisi välttämätöntä oppilaan henkilökohtaiseen terveydenhoitoon, olisi opettajan tai rehtorin mahdollista saada nämä tiedot lapsen sairaudesta ja sen vaatimista toiminna vanhemmilta, erikoissairaanhoidosta ja kouluterveydenhuollosta. Tämän perusteella rehtori voisi antaa esityksen mukaisen luvan oppilaan oman puhelimen tai muun mobiililaitteen käyttöön oppitunnilla.” Kyseinen näkökulma on sekä lainsäädännön että

suhteellisuusperiaatteen vastainen: ei ole rehtorin tehtävä arvioida, antaako luvan ("voisi antaa") mobiililaitteen käyttöön oppilaan välttämättömään terveydenhoitoon liittyvissä kysymyksissä.¹

Terveysthuollon ammattihenkilölain mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärityksestä ja siihen liittyvästä hoidosta (22 §). Potilaan terveydenhoitoon liittyvän hoitovälineistön tarpeellisuutta ei arvioi rehtori tai opettaja eikä myöskään päättä sen käytöstä. Asian punninta ei kuulu opetustoimen ammattilaiselle, vaan lapsella on oltava siihen mahdollisuus ilman erityisiä lupamenettelyitä ja rehtorin arviota. MLL muistuttaa myös terveydenhuollon ammattihenkilölain 17 §:n mukaisesta salassapitovelvollisuudesta.

MLL toteaa, että lapsella tai nuorella voi olla myös muita pakottavia henkilökohtaisia syitä kuin terveydenhoito käyttää puhelinta oppitunnin aikana, esimerkiksi yhteydenotto huoltajaan tai sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöön. Säännösehdotuksen (POL 29 §) perusteluissa todetaan, että *"Jos oppilaalla olisi pakottava tarve olla yhteydessä oppitunnin aikana huoltajaansa, voisi tämä toteutua opettajan välityksellä. Tällaisia pakottavia tilanteita olisivat esimerkiksi äkilliset sairaustapaukset, onnettomuudet tai muut vastaavat ennalta arvaamattomat ja poikkeukselliset tilanteet. Näistä tilanteista ei esitetä säädettäväksi tässä esityksessä lain tasolla, vaan ne jouduttaisiin sopimaan erikseen opettajan kanssa."* MLL pitää ongelmallisena on, että esitysluonnoksessa ehdotetaan opettajan "välitystä", jotta lapsi voi olla hätätapauksessa huoltajaansa yhteydessä. Näissä tilanteissa oppilaalla tulisi olla mahdollisuus poistua luokkatilasta puhelua varten (koulun valvonta huomioiden).

MLL pitää sinällään kannatettavana säännösehdotuksessa (POL 29 §) esitettyä velvoitetta siitä, että koulun olisi annettava tarpeelliset **järjestyssäännöt puhelimien ja muiden mobiililaitteiden käytöstä ja säilytyksestä** koulupäivän aikana. Ongelmana kuitenkin on, että **säännösehdotus perusteluineen on niin tulkinnanvarainen ja epäselvä, että se aiheuttaa käytännön järjestelyjen osalta enemmän kysymyksiä kuin antaa vastauksia.**

Hallituksen esityksessä todetaan, että *"esitys noudattaisi perusoikeuksien rajoittamisten osalta tarkkarajaisuuden näkökulmaa, kun rajoittamisista säädetään selkeästi lain tasolla. (...) Lain tasoiset muutokset katsotaan tarpeellisiksi sen vuoksi, että perustuslain mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista". Se, että perusoikeuksien rajoittamisesta säädetään lain tasolla ei vielä tee lainsäädännöstä perusoikeuksien mukaista.* Rajoittamisen tulee olla myös sisällöllisesti hyväksyttävää perusoikeusnäkökulmasta.

MLL korostaa, ettei perusoikeuksia voida rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin sinänsä hyväksyttävä rajoitusperuste. Perusoikeuden rajoitus on sallittu vain, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelystä. Näiden edellytysten arviointi tai esilletuonti on jäänyt esityksessä erittäin ohueksi.

Esityksestä puuttuu perusoikeuksien toteutumisen kannalta haastavien tilanteiden arviointi sekä riittävä analyysi ja perustelut sille, miten perusopetuslain 29 §:n muutokset mobiililaitteiden käytön kiellosta

¹ HE 212/2024 vp, s. 38.

suhteutuvat riskeihin siitä, että ne johtavat lasten ja nuorten perus- ja ihmisoikeuksien loukkauksiin. Tämä on esityksen merkittävä puute lapsivaikutusten arvioinnin osalta.

Esitys herättää myös kysymyksen, miten lain toimeenpanoon varataan tarvittavat resurssit mm. Opetushallitukselle, ja millä tavoin kuntia sekä kouluja ohjeistetaan ja tuetaan järjestyssääntöjen laatimisessa sekä niitä tukevan toimintakulttuurin ja yhtenäisten käytäntöjen kehittämisessä.

Jos järjestyssäännöissä rajoitetaan puhelinten käyttöä myös muuna ajankohtana kuin oppituntien aikana, MLL korostaa, että on huolehdittava siitä, että oppilaalla on mahdollisuus ottaa yhteyttä huoltajaansa ja hoitaa muita kiireellisiä henkilökohtaisia asioitaan. Näitä tilanteita voivat olla esimerkiksi yhteydenotto sosiaali- ja terveydenhuoltoon, harrastuspaikkaan tai auttavaan puhelin- tai verkkopalveluun.

Lasten ja nuorten kuuleminen

MLL arvostaa, että lakimuutoksia valmisteltaessa järjestettiin lasten ja nuorten kuuleminen. Lapset ja nuoret kuvasivat vastauksissaan hyvin, miten moninaisiin tarpeisiin mobiililaitteet heidän arjessaan, myös koulupäivän aikana, liittyvät. **Lapset ja nuoret totesivat, että ”puhelimien käyttö pitäisi sallia oppitunneilla vain erityistilanteissa tai opettajan luvalla”.** Hallituksen esityksessä (29 §) kuitenkin päädytään esittämään huomattavasti rajatumpaa ja kapea-alaisempaa sääntelyä, mikä voi itsessään johtaa lasten osalta oikeuksien loukkauksiin.

MLL korostaa, että lasten ja nuorten kuulemisen tulee olla aitoa ja heidän esittämänsä näkemykset ja mielipiteet tulee ottaa asianmukaisesti huomioon. Se, miten lasten ja nuorten kuulemisessa saatua tietoa on käytetty lainvalmistelussa hyväksi, jää hallituksen esityksen kirjausten perusteella epäselväksi. Oppilaiden mielipiteissä puhelimen käytön säännöistä korostuu, ettei puhelimia käytettäisi oppitunneilla, vaan oppilaat voisivat keskittyä opetukseen ja oppimiseen ilman häiriötekijöitä. Tämä ei kuitenkaan vielä vahvista sitä, että nuorten mielestä kyseisestä asiasta tulisi säätää lailla juuri ehdotetulla tavalla ja esimerkiksi siten, että myös välitunneilla puhelinten käyttö kielletäisiin järjestösääntömääräyksen. Huolimattomasta lainvalmistelusta ei voida oikeuttaa sillä, että asiaa on kysytty lapsilta ja nuorilta vaan näkemysten selvittämisen tulee olla laadukasta ja vastata juuri niihin kysymyksiin, joita lainvalmistelussa arvioidaan. Kuuleminen ei saa olla näennäistä eikä sen tarkoituksena ole legitimoida lainsäätäjän ennalta päättämiä tavoitteita.

Liiallinen digitalisoituminen koulujen ongelmana

MLL kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä ei tuoda esille, että **myös opetuksen liiallisella digitalisaatiolla on kielteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin, terveyteen ja kehitykseen.** Suomessa opetus on jo yläkouluissa (puhumattakaan toisen asteen oppilaitoksista) varsin digitalisoitunutta, eikä sen vaikutuksia oppimiseen, hyvinvointiin ja terveyteen ole riittävällä tavalla tutkittu ja selvitetty. Aiheesta tarvittaisiin kiireellisesti tutkimusta. Koulukirjojen käyttöä on vähennetty ja osin niistä on luovuttu ja siirrytty digitaalisiin oppimateriaaleihin. **Lasten ja nuorten ruutuaika nouseekin huomattavaksi jo pelkästään opetuksen liittyen.**

Opetuksen liiallisella digitalisoitumisella onkin haittoja, joita ei nyt käsillä olevilla lainsäädäntömuutoksilla ei korjata. Esimerkiksi lukemisen vähentyminen ja oppimistulosten lasku voi osin johtua opetuksen liiallisesta

digitalisoitumisesta. On tunnistettava, että viihdekäyttö ei rajaudu älypuhelimiin, vaan myös tietokoneilla tapahtuu oppitunneilla paljon viihdekäyttöä.

Oppilailla on erilaisia tarpeita oppimisessa ja sen tuessa ja eroja oppimistavoissa. On nykyistä paremmin varmistettava, että käytettävät oppimateriaalit ja välineet ovat saavutettavia kaikille oppilaille, myös niille, joilla on erityistarpeita.

Mediakasvatuksen merkitys

Lapset ja nuoret sekä myös heidän vanhempansa tarvitsevat yhdessä sovittuja rajoja ja sääntöjä sekä ohjausta, tukea ja neuvoja puhelinten ja muiden mobiililaitteiden käyttöön. Myös opetusalan ammattilaiset tarvitsevat tukea ja tietoa keinoista, joilla lasten ja nuorten mobiililaitteiden käyttöä voidaan rajata. Tähän työhön tulee panostaa ja huolehtia resursseista. Mediakasvatusta on opettajankoulutuksessa varsin vähän. MLL pitää valitettavana sitä, että opettajien täydennyskoulutuksen voimavaroja on merkittävästi leikattu. Tällä voi olla kielteisiä vaikutuksia myös lasten ja nuorten mediataitojen ja myös edellä puheena olleeseen liikunnallisen elämäntavan edistämiseen. On ongelmallista, että opettajat joutuvat toteuttamaan mediakasvatusta ilman, että he saavat siihen itse riittävää koulutusta

MLL painottaa koulun digitaitojen ja kriittisen medialukutaidon opetuksen roolia, jotta sukupolvien sisäiset kuilut eivät kasva isommiksi. Jokaisella lapsella ja nuorella tulee olla mahdollisuuksia oppia teknologista ja mediakulttuurista osaamista, ymmärrystä ja kriittisyyttä kuten myös digitalisoidussa ajassa keskeisesti tarvittavia, omaa hyvinvointia ja terveyttä tukevia taitoja. On huolehdittava, että opettajat saavat riittävästi tukea, resursseja ja koulutusta tämän toteuttamiseen omassa työssään.

Hiljattaiset tutkimukset kuvaavat, että digipedagogiikka on suomalaiskouluissa pääsääntöisesti melko satunnaista ja yksipuolista eikä kovin oppilaslähtöistä tai aktiivisuuteen kannustavaa (esim. Oinas & Vainikainen (toim.) 2024, DigiVOO-tutkimus). Opettajien täydennyskoulutus ja sen resurssoinnin on olennaista, jotta lapset ja nuoret saavat kouluissa ajanmukaista, tulevaisuuden kannalta kestäväää ja monipuolista opetusta digitaalisesta osaamisesta. Tämän päivän kansalaistaidoksi katsottava digitaalinen osaaminen ei saa jäädä perhetaustan, henkilökohtaisen kiinnostuksen ja käyttötapojen tai vertaisten varaan. Tekninen osaaminen on yksi näkökulma, mutta yhtä lailla digitaalisessa osaamisessa on kyse hyvinvoinnista, terveydestä, osallisuudesta, turvallisuudesta, sosiaalisista ja yhteiskunnallisista näkökulmista sekä kehittyvästä kyvystä käyttää, hyödyntää ja luoda teknologioita eettisellä ja kestäväällä tavalla.

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI:n mediakasvatuslinjauksissa

<https://medialukutaitosuomessa.fi/mediakasvatuslinjaukset.pdf> nousee esiin alueellinen epätasa-arvo mediakasvatuksessa. Myös haavoittuvassa asemassa eri tavoin olevat lapset ja nuoret ja heidän tarpeensa on tärkeää tunnistaa mediakasvatuksessa ja edistää yhdenvertaisuutta. Mediakasvatukseen liittyvien aiheiden moninaisuuden vuoksi mediakasvatukselle asetetaan paljon odotuksia, joita ei voida toteuttaa ilman, että mediakasvatukseen ja siihen liittyvään osaamiseen panostetaan vahvasti

Huomioita aluehallintovirastojen laillisuusvalvontaa koskeviin ehdotuksiin

MLL pitää kannatettavana, että aluehallintovirastot voisivat ottaa myös oma-aloitteisesti tutkittavaksi, onko perusopetuslaissa tarkoitettu opetus järjestetty lain mukaisesti. Tämän tehtävän hoitamiseksi aluehallintovirastolle tulee varata riittävät resurssit. Muutoin esitysehdotuksella ei ole mahdollisuutta toteutua tavoitellulla tavalla. MLL esittää samalla huolensa valtionhallinnon huomattavista leikkauksista ja niiden vaikutuksista lasten, nuorten ja lapsiperheiden ennakkollisen ja jälkikäteen oikeusturvan toteutumiseen.

Helsingissä 19.2.2025

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen
vaikuttamistyön johtaja